

Dr. Vitális István szénkutatásai 1935 és 1946 között

Dr. VITÁLIS GYÖRGY

A jelen tanulmány folytatása, illetve befejezése a *Bányászattörténeti Közlemények* korábbi számaiban (Vitális Gy. 2011, 2012 és 2013) közzétett, *Vitális István 1920–1945 közötti szénkutatási jelentéseit*, illetve szakvéleményeit bemutató összeállításnak. Az utolsó részben a *M. Kir. Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola* műegyetemi rangra emelésétől a *Szerző* utolsó kéziratossáig terjedő időszak szénkutatásait, illetve azok válogatott jelentéseit foglalja össze.

A főiskola műegyetemi rangra emelésétől *Vitális István* az előző évekéhez hasonló szakmai lelkesedéssel és odaadással, az 1941. évi nyugdíjba vonulása után is eredményes szénkutatásokat végzett.

A jelen tanulmányban bemutatott jelentések is visszatükrözik azt az áldozatkész és fáradhatatlan szorgalmat, illetve szaktudást, amellyel a jövő generációi számára példamutató hozzáállással és nagy szakmai felkészültséggel érte el kimagasló kutatási eredményeit.

* * *

Dunántúl

Jelentés a Gyúró vidéki reménybeli szénterületről. Budapest, 1936. 01. 23. MFGBA, D. I. 30.

„...tekintettel arra, hogy a MÁK József főherceg alcsuti birtokán 200–290 m között elérte (a fúrás) az eocén fedőrétegeit, megcsillan annak a feltevésnek a valószínűsége, hogy főleg a *Botpusz-*

ta határában, a Csúcsos hegy triázmészkö röge közelében kisebb mélységben érhető el az eocén széntelep.”

Többek között javasolja az etyek – sóskúti és a tabajdi terület szénjogának megszerzését.

Jelentés a vas-vármegyei ondódi lignitbányáról és környéki lignitelfordulásról. Budapest, 1942. 04. 13. MFGBA, D. I. 60.

Ondódtól Kistrádóig a 18 km hosszú, átlagosan 10 km széles, vagyis kb. 180 km² terület alatt – vasútvonalak közelében – óriási lignitvagyon fekszik.

„Az eddigi feltárások alapján nagyon valószínű, hogy a 3,4–3,6 m vastag és a felszín alatt 60–80 m mélységben fekvő lignitvagyon többszáz millió métermázsza, amely fekvővízveszély-mentesen termelhető ki.”

Jelentés a Szombathely-vidéki Szénbánya Rt. ondódi lignitbányájáról. Budapest, 1943. 06. 02. MFGBA, D. I. 64.

Az ondódi lignitbánya 2-es munkahelyén a fedő homok, a lignit 90 cm vastag, meddőbeágyazás nélkül, a fekvő duzzadó agyag. A telep csaknem vízszintes helyzetű.

A 3-as munkahelyen a fedő szürke homokos agyag, a lignit 1 m vastag, meddő-közbetelepülés nincs, a fekvő szürke agyag, felette kevés víz gyülemllett meg. A lignit a fedő felé kissé hullámos, így a vastagság 0,9–1,2 m között váltakozik.

A lejtőszaknától keletre a szivattyúkamarás folyosóban a lignit 1,2 m vastag.

A készlettréből vett átlag fűtőértéke 3682 kal., az átrostált készletből vett átlag 3877 kal.

Maróti Ferenc bányamester és bányavállalkozó 74,20–78,75 m mélységben harántolta a főtelepet, melyben állítólag három, 1,55, 1,13 és 1,00 m, összesen 3,63 m vastagságú lignitpad van, 0,40 és 0,47 m agyag közbetelepüléssel.

A lignit vízveszély-mentesen fejthető.

Az Ondód – Torony – Dozmat környéki lignitkibúvásokat megtekintve kerekén 80 km² területen javasolja a több százmillió q-ra becsülhető lignitvagyon lekötését.

Ha helyesnek bizonyul az az állítás, hogy 60–80 m mélyséig 3,4–3,7 m vastag lignittelep van, akkor olyan hatalmas lignitvagyonról lehet itt szó, amely figyelmet érdemel.

Mecsek-hegység

Jelentés a Mecsek-hegységben új liászkorú feketeszénvagyon felkutatásáról. Budapest, 1938. 07. 17. MÁFGBA, M.IX.27.

Három területen javasolja új liász szénvagyon felkutatását:

„1. Püspöknádasd, Apátvarasd, Rácmecske, Várkony, Lovászhe-tény, 2. Ófalu – Cikó – Zsibrik és 3. Máza, Váralja, Nagymányok ha-tárainak a jelenlegi bányamezőktől délre fekvő része, valamint Hi-dasd határainak a déli része, vagyis Máza – Váralja – Nagymányok – Hidasd határainak azon részei, amelyeken a középső liász északi peremén esetleg részletes földtani bejárással lehetővé válik az alsó liász legfelsőbb részének a kinyomozása, úgy amint az nekem a szászvár – császtai u. n. déli területen sikerült annak idején.”

Javaslat a komlói köz- és kisbirtokosi földeken, továbbá Jánosi és Battyán, valamint Budafa határában a szénjogok újabb megszer-zésére. Budapest, 1942. 03. 09. MÁFGBA, T. 9857 és M. X. 22.

Javasolja, hogy a korábban megszerzett, perrel elragadott szén-jogokat a rendkívül értékes területekre újból szerezzék meg.

A feltárható liász szén szelvényen is ábrázolja.

A zobáki és Szászvár déli területi szénvagyon. Budapest, 1942. 03. 24. MÁFGBA, M.X.23.

A zobáki terület 1 produktívus fúrása 10 telepcsoportot harán-tolt. A szénvagyon a 415 kat. hold = 2.388.325 m² alapterületen 6 m minimális szénvastagsággal számítva (2.388.325 x 6 x 10 =) 143.299.500 q, kereken 140 millió q, illetve 25 % termelési veszte-ség leütésével kereken 100 millió métermázsa.

A szászvári déli területen két produktívus fúrás volt. A megfúrt terület 380 x 400 = 152.000 m², és így a feltárt szénvagyon (152.000 x 6 x 10=) kereken 9 millió q, illetve 25 % termelési veszteség le-ütésével kereken 6 millió q.

Az átkutatásra váró s produktívusnak tekinthető *Farkasárok* te-rület kiterjedése 401 kat. hold = (2,307.755 x 6 x 10=) 138.465.300 q, illetve 25 % leütésével kereken 100.000.000 q.

Ezek szerint a zobáki és a szászvári déli terület reménybeli li-ász szene egyenlő mennyiségű, t. i. 100–100 millió q.

Jelentés a hidasdi liász feketeszén és a miocén lignit-barnaszén előfordulásáról. Budapest, 1945. 04. 30. MÁFGBA, T. 9984.

1. A hidasdi reménybéli liász szén felkutatására *Vitális Sándor*, „által kitűzött fúrás sikert ért el, amennyiben 393 m mélységben több, 1–2 m vastag, fejtésre méltó széntelepet harántolt.” A fúró nem hatolt át az alsó-liász széncsoporton, és valószínű, hogy még több vájást érdemlő széntelep vár feltárássra. Legalább 2 további fúrást javasol.

2. A hidasdi miocén lignit-barnaszén a SALGÓ részére nem elégséges, de pl. *Szabadkán, Újvidéken*, sőt esetleg a *Nagyalföld* déli részén, *Szegeden, Békéscsabán* stb. található piacot. Meg lehetne kísérelni a lignitbánya átvételét és a termelés felújítását.

Bakony-hegység

A zircvidéki szénvagyon. Budapest, 1936. 09. 10. MÁFGBA, T. 3916.

A jelentés ismerteti a dudari eocén-medence szenét általában, valamint *Nagyesztergár – Olaszfalu*, a csetényi, illetve a jádsi medence szenét. Az összefoglalásban tételesen közli az egyes medencék szenének kémiai elemzését, kalóriaértékét és a szénvagyon mennyiségét.

A zircvidéki össz-szénvagyon kereken 470.000.000 q, Heinrich [Henrik] főfelügyelő adatai szerint 400.000.000 q.

Jelentés a Zirc-vidéki eocén szénmedencéről. Budapest, 1936. 09. 15. MÁFGBA, B. VIII.112.

„A dudari medence legértékesebb része az a teknő, amelyben 91 millió q, átlag 4467 kalóriás szén van, átlag 1.6 m vastagságban, a felszín alatt 181–288 m mélységben.

Ehhez csatlakozik valamivel kisebb mélységben további 48 millió q, átlag 4384 kalóriás szén, átlag 1,22 m vastagságban.”

A *Jelentés a bakonyi (Zirc-vidéki) kutatófúrások eddigi eredményéről* (1935. 09. 07. B. VIII.104.) szerint a víztartalom 19,48–26,88, hamutartalma 8,71–11,10, a kéntartalom átlag 2,8 %, kátránytartalma 10–17, illetve átlag 12,5 %.

A dudari medence szélén *Sándor* fia megfigyelésével kis (32–38 m) mélységben cca. 10–12 millió q, átlag 4200 kalóriás felsőtelemi szénmennyiséget kutattak fel, s azt *Róth Flóris* főbányatanácsos, központi bányagazgató úr javaslatára rövid lejtősaknával felnyitva megállapították, hogy a fedő jól tart, a fekvő nem duzzad, és a szén egészen tiszta: meddőrétegek nem iktatódnak közbe.

Jelentés Ajka szénvagyonáról. Budapest, 1939. 10. 19. MÁFG-BA, B. X. 30.

Az 1911.–1937. évek között lemélyített 22 fúrás alapján „a produktív terület kiterjedése 10–12 km²,” amely 2 főrésze oszlik. Jelenleg a délnyugati részben, t. i. a *Jolán-aknától Padrag* községig indul meg a termelés. Ott 6 km² terület alatt a kitermelhető szénvagyon (6 km² x 3,3, illetve 3,5) kereken 20 millió tonna.

A produktív terület északkeleti részén, *Felsőcsingerben* és *Ármin-akna* bányamezején 1866 óta a szénvagyon legnagyobb részét kitermelték. A régi fejtési berendezések kezdetlegessége következtében ott még mintegy 6–9 millió tonna szénvagyon bennmaradt.

Ajka szénvagyona ezek szerint minimálisan 26 millió tonna.

Ha a jelenleg művelt 3,3–3,5 m teleprész helyett vastagabb pillért termelhetnek ki, akkor a ténylegesen felhozott szénmennyiség a 30–38 millió tonnát is elérheti. Ez elsősorban a fekvővíz-veszélytől függ.

Jelentés a Zirc-vidéki szenek nagy kátránytartalmáról. Budapest, 1940. 03. 14. MÁFGBA, B. VIII.120.

A Zirc-vidéki eocén (fornai) szénben a dorogi vegyi laboratórium szerint „igen sok, átlag 13 % az őskátrány.”

Megemlíti, „hogy a zircvidéki medencében legkevesebb 400 millió métermázsa eocén szén vár kitermelésre és hogy a medence nyugati részén *Heinrich Henrik* bányagazgató úr tervei szerint 220 méter mély akna lemélyítése esetén a felső, átlag 1.5 méter vastag telepből 130 millió q olyan szén termelhető ki, amelynek a fűtőértéke átlag 4439 kalória, 24 % nedvesség-, 9.7 % hamu-, 2,9 % elégő kén- és 12 % kátránytartalommal.”

„A zircvidéki szén az ország legvédettebb helyén fekszik. – Nagy kátránytartalmánál fogva kitűnően ég. – SCHLATTNER kísérletei

szerint kokszbrikett gyártására nagyon alkalmas. – Nagy elektromos központ is védett helyen volna felállítható. – A Gaja-patak víze a tervezett akna közelében tóvá könnyen felduzzasztható és így lágy víz kellő mennyiségben állhatna rendelkezésre. – Az alumíniumfém-szükséglet rohamosan fejlődik. – A zircvidéki elektromos áram és a gánti bauxit társulása esetén elképzelhető a harmadik nagy alumíniumgyár felállíthatása.”

Jelentés a Pápa-vidéki tapolcafői források szénelőfordulásairól. Budapest, 1942. 03. 31. MÁFGBA, B. XI.12.

Az Örvény-tó, a református templom melletti tavacska több forrása a mészkő-törmelékéből széntartalmú homokot és gyöngyöző levegő-buborékokat hoz fel. A vegyesen előforduló karbon szén-, taitai típusú fényes és palával átszótt szén-, faszén-szemcse törmelék a hólé és az esővíz mossa be.

A Forrástó a harmadik legnagyobb tó, melyet 20-25 kristálytiszta vizű forrás táplál, szénszemcséket nem tartalmaz.

Vértes- és Gerecse-hegység

Jelentés a Pustavám határában lévő kőszénről. Budapest, 1937. 09. 18. MÁFGBA, V. V. 21.

Az eddig lemélyített kutatófúrások alapján 6 km² területen átlag 3 m vastagsággal 180 millió q-ra becsülhető a szénvagyon, amelynek a fele része, vagyis 90 millió q esik a felső, cca. 4400 kalóriás szénre.

A 20 % termelési veszteséget leítve a kitermelhető eocén szén 72 millió q, tehát a *Pester Lloyd* híre a valóságnak megfelelő.

Megjegyzni, hogy az oroslány – zirci medencében az eocén szén nem fekszik közvetlenül a triász alaphegységen, hanem 100 m-nél jóval vastagabb krétakorú márgaréteg van alatta, amely jól megvédi a fekvővíz feltörése ellen.

Jelentés a Hagenmacher-féle pustavámi földbirtokon kitűzött kutatófúrásokról és a móri magas fekvésű produktívus területekről. Budapest, 1942. 05. 11. MÁFGBA, V. V. 27.

A kitűzött fúrásokat a jelentéshez mellékelte 1:25.000 méretarányú térkép szemlélteti. (1. ábra.)

„Az Antalhegy északi részén tehát indokolt lesz kutatófúrást lemélyíteni, ha a móri szénterület is a Dunántúli Szénbánya Rt.-hoz kapcsolódik.”

Az Antal-hegy keleti oldalán a 347 méter magas hegyhát alatt is ott rejtőzik az eocén fornai széntelepe. Itt is javasol kutatófúrást.

Az Antal-hegy északi fele és a 347 m magas hegyhát 1 km²-nyi területen nagyon olcsón termelhető ki az eocén fornai szene, amelynek mennyisége 1,5 m átlagvastagságot tételezve fel, 15 millió q lehet.

Jelentés a dorogi gaisbergi és kecskehegyi fornai típusú szénelőfordulásáról. Budapest, 1935. 01. 08. MÁFGBA, E. I. 18.

Javasolja, hogy „a Kecsehegyen ne a gyenge minőségű és vékony fornai telep, hanem a 180 m-rel mélyebben fekvő és előreláthatólag 10–12 m vastag és elsőrendű minőségű főtelep szénének a kitermelését készítsék elő.”

„Olyan nagy mennyiségű valószínű eocén szénmennyiség ez, amely valóban pótolhatja minőségileg is, és mennyiségileg is Augusztá-akna bányamezejének kitermelt főtelepi szénmennyiségét.”

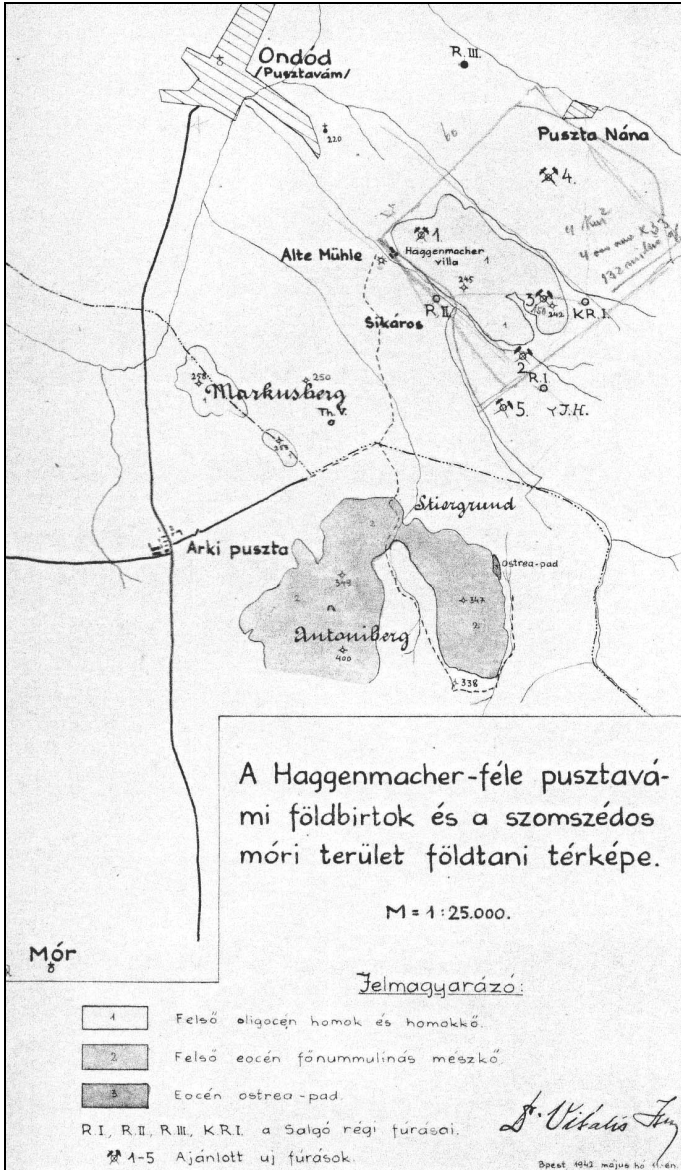
Javaslat Epöl és Bajna községek határában szénkutató-fúrások lemélyítésre. 2. Kiegészítő jelentés az 1941. XII. 2-án tett epöl – bajnai kutatásokra vonatkozó javaslathoz. Budapest, 1941. 12. 02. MÁFGBA, Szén 61.

Az epöli paleogén medencét triász alaphegység-keret fogja körül. A medencében háromféle széntelepet tételez fel: 1. felső-oligocén, 2. eocén fornai és 3. paleocén főtelep.

A vetők a medencét három fő részre osztják, és így a nummulinás rétegben kijelölt kismélységű fúráson kívül még három mélyfúrással kutatható át az egész medence.

A javaslat az epöli medence földtani térképét is közli.

Valószínű, hogy a bajnai déli medence ÉNy – DK-i csapásirányú hosszanti vetők mentén lépcsős szerkezetű, s így a mellékelte térképen megjelölt 1–3. sz. fúrás eldöntheti, hogy kifejlődött-e ott a felső oligocén, eocén fornai és a paleocén szén.

1. ábra.

Javaslat Dorog környékén új szénvagyon feltárására. Budapest, 1945. 12. 10. MÁFGBA, E. VII. 35.

A jelentésben leírt és részletesen indokolt öt javasolt feltárással 58–60 millió q új szénvagyon remélhető.

Jelentés a Dorog vidékén tervezett új szénkészlet felkutatásáról. Budapest, 1946. 04. 01. MÁFGBA, T. 10174.

Ez az 1946-ban kelt jelentés az E. VII. 35. jelzetű jelentés egyszerűsített összefoglalása.

1. Javasolja a dorogi *Kőszikla* triászmező oldalához támaszkodó szénmaradványokat a mészkőüzem szénszükségletére felnyitni.

2. A régi *Jenő-* és *Árpád-aknák* közötti szűz területen kisebb mélységű fúrásokkal a jelenlegi szénhiány enyhítésére a rövid idő alatt kitermelhető szénkészlet feltárása kívánatos lenne.

3. A dorogi *Kőszikla* és a bécsi országút közötti új fúrással kb. 21 milli q szénkészlet tárható fel. Az új fúrás a fornai szén alatt a 10–12 m vastag paleocén széntelepet is feltárhatja.

4. Felhívja a figyelmet, hogy a formai széntelepek alatt előforduló nummulinák esetén feltétlenül indokolt 150–160 méterrel mélyebbre hatolni a reménybeli paleocén széntelep felkutatása végett. A triász mészkőbe legalább 30–50 m mélységbe kell befúrni: van-e olyan karsztos repedés vagy üreg, amely az öblítővizet elnyeli?

5. A *VIII. (Ferenc-) aknától* keletre 1943. október 11-én *Sándor* fiával egyetértésben kitűzött 1003. sz. fúrás összesen 11,63 m vastag, fejtésre méltó paleocén szenet harántolt. „Sajnos a következő három fúrás részint elvékonyodva, részint egyáltalán nem harántolta a paleocén széntelepet, minthogy vetőkőzbe jutott.”

6. A *Csév – Leányvár – Keszölc – Dorog – Esztergom* között DK felől ÉNy felé húzódó széles völgyben a fúrások tanúsága szerint „a fornai és a paleocén széntelep az infraoligocén denudációnak esett áldozatul és így ott a további fúrások lemélyítésétől alig lehet sikert remélni.”

7. „Több földtani jel arra mutat”, hogy *Esztergom* határának DK-i és ÉK-i része alatt ott rejtőzhet a művelésre méltó paleocén széntelep is, így ott is indokolt lesz 1–1 fúrást lemélyíteni.

Jelentés Esztergom város határának reménybeli szénlőfordulásáról. Budapest, 1946. 05. 18. MÁFGBA, E. VII. 36.

„A Toldi – Bekő-féle téglagyár telkén földtanilag indokolt egy szénkutató fúrás lemélyítése, minthogy a kiscelli tályag [agyag] alatt a *Nummulina striatás* homokkőben egy elegyes vagy édesvízi közbetelepülésben ott rejtőzhet a középsőeocén fornai széntelep és az alatt a paleocén kőszéntelep is.”

A második fúrás telepítésének helyét a téglagyár felett, a szántóföldön szemelte ki.

Az első két fúrás eredményessége esetén a harmadik fúrást a kis *Rozália-kápolna* mellett lehet felállítani.

Ha ez a három fúrás feltárná a keresett fornai és paleocén szénlepet, akkor „*Esztergom város közvetlen közelében új szénbánya létesülhetne*”.

Esztergom határának *Doroghoz* legközelebb eső része, a *Strázsa-hegy* északi előterében „*a fornai széntelep alatt ott rejtőzhet a paleocén vastag főszéntelep is*”. A medenceperemtől kissé távolabb, a lőtértől keletre fúrás mélyítését javasolja.

Cserhát- és Mátra-hegység

A szandaváraljai szénbánya-föltárás. Budapest, 1937. 06. 25. MÁFGBA, T. 11940.

A széntelep DK-i irányban 9 m, nyugati irányban 75 m hosszban van vágattal föltárva. Vastagsága 2–2,2 m. Egy nagyobb, 10–15 cm-es agyag-beágyazáson kívül csak kisebb, 3–5 cm-es beágyazásokat mutat.

A szén 4000 kalória körüli, kemény, közepes salgótarjáni minőségű.

A fedőben a 0,8–1,5 m vastag, finomhomokos agyag után az apró és durvaszemű kavicsréteg sok, jelenleg 500–600 l/p vizet tartalmaz.

Az eddig föltárt szén 1500 tonna.

„*A széntelep fúrásokkal eddig megállapított kiterjedése 80.000 m² lehet, mintegy másfélmillió q szénmennyiséggel.*”

Jelentés Mátraszőlős reménybeli szénelőfordulásáról. Budapest, 1938. 12. 21. MÁFGBA, C. VI. 35.

A földtani felépítés alapján *Mátraszőlős* határának északi része: *Zsákfa-puszt*a és *Nagyrendek-szőlők* környéke érdemel némi figyelmet. „A középső miocén lajta mészkő és a schlier alatt esetleg már 300 m mélységben elérhető a reménybeli alsó miocén szén és az a vulkáni kitörés szárító hatása következtében nagy fűtőértékű lehet.”

Javaslat a mátraaljai elsősorban a rózsaszentmártoni bányamezőben az alsó lignittelep lefejtésére. Budapest, 1940. 07. 15. MÁFGBA, C. VIII. 46.

Javasolja, hogy „Ezentúl minden kutatófúrásnak nemcsak az eddig fejtett felső lignittelepet kell harántolnia, hanem indokolt a fúrást 4-30 m-rel tovább mélyíteni a második, az alsó lignittelep vastagságának és minőségének megállapítása végett.”

Megemlíti, hogy az „alsó” lignittelep igen magasan fekszik az artézi víz fölött.

Utal rá: a *visontai* alsó lignittelep fúrásokkal való feltárásával a lignitösszlet ott is megkészsereződhet.

Szakvélemény a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. mátraaljai lignitvagyonáról. Budapest, 1940. 08. 28. MÁFGBA, C. VIII. 90.

Közli: A. Nagyréde, B. Gyöngyöstarján, C. Gyöngyös, D. Visonta, E. Gyöngyöshalmaj lignitvagyonára vonatkozó megjegyzéseit.

„Nagyréde határában tehát csak a +134 méternél magasabban fekvő lignitkészlet kitermelése lehet gazdaságos.”

Az I. telepben 163.850.000 q, a II. telepben 169.500.000 q, vagyis az ikertelepben összesen 333.000.000 q lignitkészlet lehet.

Gyöngyöstarjánban csak a *Borhy-birtok* északi része alatt remélhető a felső lignittelep kitermelése.

Gyöngyös határában a SALGÓ-nak nincs jelentősebb lignitkészlete.

„A *visontai Borhy-féle* földbirtok alatt a bányászatilag is feltárt és frontfejtéssel gazdaságosan kitermelhető 21 millió métermázsza lignitkészlet a +146 méteres szint felett fekszik, vagyis artézi vízveszélymentes.”

Valószínű, hogy Gyöngyöshalmaj határának ÉK-i része alatt is fel lehet kutatni olyan lignitkészletet, amely az artézi víz szintjénél magasabban fekszik.

A szakvéleményhez „A Salgó-Tarjáni Kőszénbánya R. T. szén-jogterülete” című, 1:25.000 méretarányú térkép tartozik.

A Bükk-hegység és a Borsodi-medence

Jelentés a Bükk-hegység karbon kőzeteiről, fő tekintettel a karbonrészre. Budapest, 1943. 04. 28. MÁFGBA, B. XIV. 64.

Leírja 1. a Bükk-hegység kőzeteit, 2. a Bükk-hegység szerkezetét, 3. a Bükk-hegység régi kőzeteinek földtani korát és kővület-maradványait, 4. a szenesedett növények, szénnyomok, grafitos agyagtelepek és vasércek helyzetét s 5. a végkövetkeztetést.

A 3. pontban utal a *fusulinák* gyakorlatilag fontos előfordulására, „*minthogy Oroszországban, a Donec-medencében, Kínában, Amerikában a fusulinás meszek között u.n. paralikus faciesű felsőkarbon kőszéntelegek vannak. Nem lehetetlen tehát, hogy a Bükk-hegységben a felső, vagyis produktívus karbon sekélytengeri üledékei között kőszéntelegek rejtőznek.*”

A végkövetkeztetésben leírja, hogy összesen 117,5 km-t gyalog megtéve kutatta át lépésről-lépésre a Bükk-hegység felső-karbon kőzetfeltárásait. Miután a 117 km hosszú bejárás során természetes és mesterséges feltárásban sehol sem talált művelésre méltó felső-karbon kőszénteletet, „*kézenfekvő az a következtetés: alig lehet remélni, hogy bányavágatokkal: tárókkal, lejtős és függőlegek aknákkal vagy mélyfúrásokkal tisztább és vastagabb, vagyis művelésre méltó felső-karbon kőszénteletet lehessen feltárni.*”

Egyelőre két olyan helyet szemelt ki, „*ahol némi remény lehet mélyfúrással felső karbonkorú antracitot, illetve kőszén kutatni feljétsre méltó kifejlődésben.*”

„*Az egyik ilyen hely a szavaskői Vaskapu, ahol szenesedett növények és szenes lemezkéket magukba záró grafitos agyagrétegek némi biztató jelnek tekinthetők.*

A másik hely Nagyvisnyó és Nekézseny között közvetlenül a vasútvonal mellett, a 42,7–42,8 szelvénytől délre a kútforrás közelé-

ben fusulinás mészkőben indulhatna, olyan helyen, amelynek a közelében három grafitos-szenes fekete agyagtelepecskét találtam.”

Jelentés az egervidéki szénterületek bányageológiai viszonyairól. Budapest, 1937. MÁFGBA, T. 3394.

Ismerteti I. a Szarvaskő-vidéki, II. a Sirok – Bocs községek közötti, III. a fedémes – aranyosi és IV. a sirok – egerbakta – felsőszőládi területeket.

A Szarvaskő-vidéki 7–8 km² kiterjedésű szénterület annyi barnaszénvagyonot zárhat magában, amely rentábilis bányászkodásra nyújt kilátást.

Ha Sirok vidékén sikerül a szénjog-szerzés, akkor Bükkszék és Fedémes területén is folytatandó a kutatás.

„Amint Egerbaktáról beérkezik a jegyzőtől a Szűcs – Balogh-féle szerződés másolata: megállapítható, hogy az Egerbakta – Felnémet – Szarvaskő – Bátor községek határos részén elterülő szénmedencéről minő terület foglalható még le szénkutatásra?”

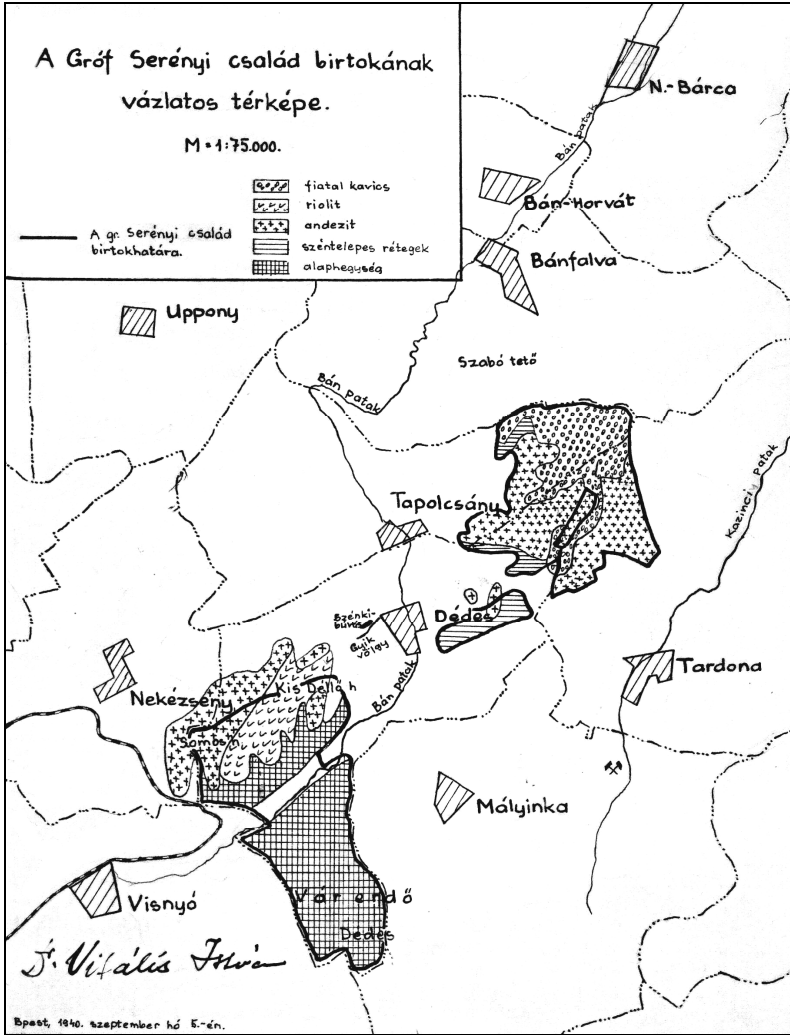
Jelentés a gróf Serényi-család Sajóalgóc, Bántapolcsány, Dédes és Tardona Borsod vármegyei községek határában fekvő földbirtokainak szénelőfordulásairól. Budapest, 1940. 09. 05. MÁFGBA, B. IX. 25.

„A sajóalgóci széntelep laposan fekszik s magas helyzeténél fogva olcsó táróbányászatra nyújt lehetősége.”

Az erdőbirtok 2.4 km² kiterjedésű, így alatta 70 cm szénvastagság mellett kerekén 16 millió q barnaszén rejtőzhet. Valószínű, hogy 40–50 m-rel mélyebben az alsó széntelep is kifejlődött, ezáltal a szénvagyon legalább 32 millió q-ra tehető.

Az erdőbirtok déli része alatt is ott rejtőzhet a széntelep, a felső telepben legalább 18, az alsótelepben mintegy 20 millió, vagyis az egész erdőbirtok kiterjedése alatt a felső telepben 34, az alsó telepben 36, összesen tehát 70 millió q-ra becsülhető a szénvagyon.

„A gróf Serényi-család bántapolcsány – dédes – tardonai erdőbirtokának csak kis része érdemel némi figyelmet a szén-előfordulások szempontjából.” (2. ábra.)

2. ábra.

Szakovélemény a Borsod vármegyei Jákfalva reménybéli barnaszén-előfordulásról. Budapest, 1941. 10. 12. MÁFGBA, V. XVII. 28.

Felsőnyárád és Jákfalva között fúrás mélyítését indokoltnak tartja. Ha a remény bevalik, akkor 500 kat. hold, vagyis 2.077.500 m² terület alatt, 4 m-es szénvastagság mellett a bruttó szénvagyon 115 millió q, amelyből 20 % termelési veszteség leütésével a kitermelhető szénmennyiséget 92 millió q-ra lehet feltételezni.

Javaslat Sajógalgóc határában a megszerzését követőleg szénbányászat megindítására. Budapest, 1941. 11. 07. MÁFGBA, B. XV. 30.

Sajógalgócot különösen azért ajánlja, „mivel igen kis befektetéssel és igen rövid idő alatt két, három helyen is táróbányászattal lehet a szén kitermelését megindítani és Dubicsány vasúti megálló helyéről Barcikán, Sajóecsegen át Miskolc felé szállítani.”

Jelentés a borsodszendrői lignitbányáról. Budapest, 1942. 12. 09. MÁFGBA, B. XVII.32.

„Az alsó lignitlelep közvetlen fedője 0.2–1.2 m vastag szürke agyagmárga, ez a szigetelő réteg a föléje települt vízdús homokréteggel szemben. Az alsó telep fölött 15 m-rel magasabban 1.00–1.50 m vastag felső lignitlelep következik, a fedőben még egy 45 és egy 20 cm-es lignitlepecske van a pontusi agyagrétegek között.”

Az 1924. évben végzett elemzés szerint a kísérleti fűtőérték 3429, a számított 3306 kalória.

Zempléni-szigethegység – Felvidék

Jelentés a sátoraljaújhely-vidéki toronyai karbon kőszén előfordulásról. Budapest, 1938. 11. 03. MÁFGBA, F. II. 37.

„Az a tény, hogy Nagytoronyán 2.2 m vastag karbon széntelep van, amelyben a középső, 35 cm vastag pad tiszta karbon kőszén tartalmaz, komoly figyelmet érdemel.”

A széntelepes felső-karbon üledék fekvője a terület északnyugati részén gnájsz, csillámpala és agyag, fedője a terület délkeleti részén perm kvarcit és triász mészkő.

A széntelepes felső-karbon üledékeket ÉK-i haránt-, és erre merőlegesen DDNy–ÉÉK-i csapásirányú hosszanti vetők táblákra tördelték. (3. ábra.)

Jelentés a Zempléni-szigethegység karbonkorú kőzeteiről, fő tekintettel a karbonszénre. Budapest, 1943. 04. 07. MÁFGBA, F. I. 40.

1. A történeti előzmények ismertetése után leírja:

2. a *Zempléni-szigethegység* karbonkorú kőzeteit, szerkezeti felépítését, valamint grafit- és kőszén-előfordulásait.

A nagytoronyai református templomtól északra kb. 300 m távolságban nyitott (IV. sz.) 32 m mély új akna három kőszéntelepelt tár fel. „*Jelenleg a kőszén, az antracit és a grafitos agyagot együttesen, keverten termelik és ebből a grafitos – kőszenes – antracitot fejtményből mintegy 70 fuvarral van a készletten felhalmozva.*”

A IV. sz. aknától ÉK-re mélyített 37 m mély új (V. sz.) akna ugyanazokat a telepeket harántolta, mint a IV. sz. új akna.

3. A nagytoronyai felső karbon kőszén különleges sajátosságairól megjegyzi, hogy az antracitból, a kőszénből és a grafitos anyagból összekevert átlagminta fűtőértéke 4561 kalória, a legtisztább kőszéndarabok fűtőértéke 7573 kalória.

Jelentés Csákányháza (Čakanova) szénelőfordulásáról. Budapest, 1936. 07. 10. MÁFGBA, T. 9896.

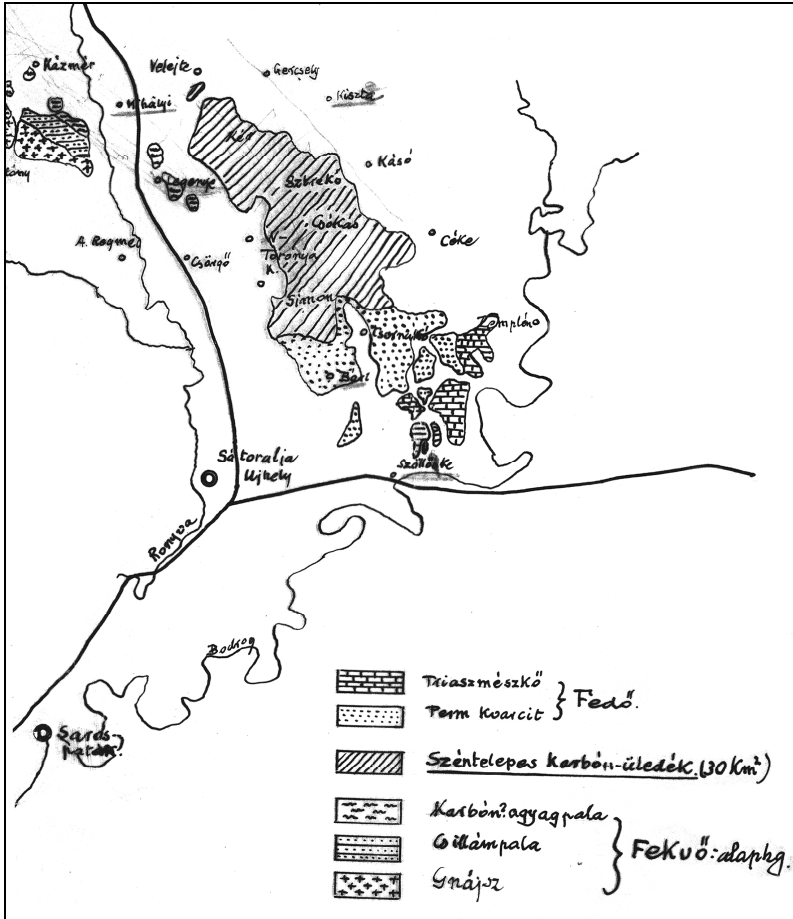
Csákányháza határában, a *Szilvány-lapos* – *Háromhatárhegy* alatt cca. 6.000.000 q kitermelhető szénvagyon rejtőzhet, amelyhez még esetleg *Felsőgalamb-puszt*a mellett cca. 2.000.000 q mennybeli szén járulhat.

„*A szénjogok részben peresek, részben peresíthetők és esetleg megszerezhetők.*”

Ha helyszíni bányageológiai bejárással valószínűsítették, hogy a *Stephni-féle* 4000 kat. hold földbirtoknak 750–800 kat. holdnyi része produktívus, akkor a már ismert 6–8.000.000 mázsa szénvagyonon kívül még kerekén 24.000.000 mázsa új szénvagyonról volna szó.

Jelentés a magyar Felvidék feltárt és feltárásra váró szénelőfordulásairól. Budapest, 1938. 10. 15. MÁFGBA, C. VI. 34.

Röviden ismerteti a feltárt vagy feltárásra váró szénelőfordulásokat.

3. ábra. A toronyai karbon kőszén-előfordulás földtani térképe.

I. Szlovénországról:

1. Csákányháza, 2. Ragyolc – Fülek, 3. Romhány-pusztas, 4. Törnyök, 5. Kürtös – Pálojta – Sztracin – Óvár – Kishalom, 6. Ipolyság – Felsőtúr, 7. Szob – Párkány – Magyarszögyén, 8. Gyimes – Zsély.

II. Ruszinszégről:

9. Sátoraljaiújhely: Csörgő – Toronya, Regmec, 10. Ungvár – Munkács – Huszt.

Jelentés 1. Egyházasbást, 2. Óbást – Söreg – Csoma – Béna – Ragyolc reménybeli szénelőfordulásairól. Budapest, 1938. 12. 10. MÁFGBA, C. VI. 37.

1. „*Minthogy a Medves plató egyházasbásti részének nyugati határa közelében a RIMA a bazalttakarót átfúrva 82 m mélységben 3.8 m vastagságban harántolta a széntelepet, indokolt a szénjogokat újból megszerezni s a bazalttakarót a riolit fekvőig átfúrni, ily módon ott mi is megtalálhatjuk a 3.8 m vastag széntelepet.*”

A Medves-plató egyházasbásti része legalább 300 ezer m², így alatta, ha az egész terület produktívus, 2 m szénvastagság mellett a reménybeli szénkészlet 6 millió q.

2. Javasolja, hogy dr. Vitális Sándor geológus főmérnök Gerő János gondnok úrral részletesen járja be a területet oly célból, van-e remény a riolit fekvő és a bazalt fedő között a széntelep felkutatására?

Jelentés Fülekpilis szénelőfordulásáról. Budapest, 1938. 12. 24. MÁFGBA, C. VI. 36.

Ha „*Gellén László földbirtoka a Magos-hegyen fekszik, illetve Bagópusztára terjed ki, ott is csak ilyen 0,7–1,0 m összvastagságú gyenge minőségű lignitszerű szén várható.*”

* * *

Dr. Vitális István tanári pályája utolsó éveiben, de még az 1941. évi nyugdíjba vonulását követően is a tőle megszokott alapos-sággal és eredményességgel folytatta és művelte figyelemre méltó szénkutatásait.

Ha figyelembe vesszük az itt bemutatott és az előzőekben közölt (Vitális Gy. 2011, 2012, 2013.) jelentéseket és szakvéleményeket, akkor azokból kristálytisztán kitűnik a korabeli szénkutatások általa végzett módszertana.

A szénjog megszerzésétől a zártkutatómunkák elfogadtatásáig, a terület földtani bejárásáig, a kutatófúrások kitűzéséig, azok eredmé-

nyeinek értékeléséig, a továbbfűrási javaslatokig, az előzetes készletbecslésig, illetve a reménybeli és kitermelhető készletek megadásáig, a produktív területek meghatározásáig, a vízvesélyességre való utalásig, a főbb kémiai jellemzők: víztartalom, hamutartalom, kéntartalom, kátránytartalom, fűtőérték és kalóriaérték megadásáig, az esetleges táróbányászatra vonatkozó utalásig, végül az eredmények földtani térképen, illetve szelvényen történő ábrázolásáig, valamint a javaslatok és vélemények egyértelmű és félreérthetetlen elkészítéséig kiterjedt a figyelme.

Dr. Vitális István jelentései, szakvéleményei és javaslatai mind a volt tanítványok, mind a későbbi szakemberek számára mintául szolgáltak, és jól példázták egy ízig-vérig tanár és kutató geológus életművét.

I r o d a l o m

- VITÁLIS Gy. 2011: Selmecbányától Sopronig Szemelvények dr. Vitális István 1919–20. évi naplójából és szakvéleményeiből. = *Bányászattörténeti Közlemények*, XII. (VI. évf. 2.) sz. Rudabánya, 133-166. old.
- VITÁLIS Gy. 2012: Dr. Vitális István szénkutatói 1920 és 1925 között. = *Bányászattörténeti Közlemények*, XIV. (VII. évf. 2.) sz. Rudabánya, 88-103. old.
- VITÁLIS Gy. 2013: Dr. Vitális István szénkutatói 1926 és 1934 között. = *Bányászattörténeti Közlemények*, XV. (VIII. évf. 1.) sz. Rudabánya, 42-57. old.

